

захисту не ставиться під сумнів. Використання технічних засобів захисту є припустимим лише за умови, коли вони враховують і дозволяють здійснення виключення з авторського права. Особливо це питання стало актуальним на фоні стрімкого розвитку і вдосконалення охоронних технологій на світовому ринку програмного забезпечення.

Заборона виробництва і ринкового продажу засобів, призначених для нейтралізації технічних засобів, є захисною мірою, що належить до комп'ютерної безпеки. При цьому будь-який режим правової охорони технічних засобів повинен здійснюватися з належною увагою до доступу до інформації й суспільного надбання і повинен дозволяти законне здійснення виключень із авторського права.

Серед способів захисту виключних прав на програмне забезпечення, спрямованих на припинення правопорушень і відновлення порушених прав, головне місце по праву повинні посідати юридичні способи захисту та інші не заборонені законом способи.

Література

1. Левински С.Ф. Информация об управлении правами и технические меры защиты в странах ЕС // Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права. – 2004. – № 12. – С. 25-33.
2. Торяник В.В., Григор'янц Г.С., Цуранов М.В. Сучасні принципи й методики захисту компакт-дисків від копіювання // Право і безпека. – 2003. – № 2-3. – С. 188-191.
3. Интеллектуальная собственность в Украине: правовые основы и практика: Науч.-практ. изд.: В 4 т. Т. 1. Право интеллектуальной собственности / С.А. Довгий, В.С. Дробязко, В.А. Жаров и др.; Под общ. ред. А.Д. Святоцкого; Под ред. В.М. Литвина, С.А. Довгого. – К.: Ін Юре, 1999. – С. 32.
4. Ginsburg J., Samuelson P. Intellectual Property and Digital Economy: Why the Anti-circumvention Regulations Need to be Revised. Berk. Tech. L.J., 1999. – Vol. 14. – P. 519.
5. Липник Д. Авторское право и смежные права / Пер. с фр. М.А. Федотова. – М., 2002. – С. 190.
6. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ (із змін., внесеними згідно із Законами: № 75/95-ВР від 28.02.1995 // ВВР. – 1995. – № 13. – Ст. 85; № 998-ХІV від 16.07.1999 // ВВР. – 1999. – № 41. – Ст. 373; № 2627-ІІІ від 11.07.2001 // ВВР. – 2001. – № 43. – Ст. 214; № 850-ІV від 22.05.2003 // ВВР. – 2003. – № 35. – Ст. 271; № 1294-ІV від 20.11.2003 // ВВР. – 2004. – № 13. – Ст. 181).
7. Система защиты данных от нелегального копирования “Starforce CD-R”. – Режим доступа: <http://www.starforce.ru>

УДК 262.145+355.343.4

Ю.В. Кривенко

ВИЗНАЧЕННЯ СТАТУСУ КАПЕЛАНА: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

У функціонуванні Церкви і релігійних організацій, які виступають у ролі соціального інституту, важливе значення мають духовно-моральні феномени, релігійна свідомість, релігійна психологія, морально-етичні правила. З. Фрейд вважав, що “головна функція релігії пов’язана з тим відчуттям психологічної незахищеності від життєвих негараздів, які вона дає людям. Як дитина нама-

гається знайти захист від своєї незахищеності в батьків, так і дорослі люди, які не змогли внаслідок будь-яких причин пристосуватися до життя, намагаються знайти захист у Бога” [1].

Вважаємо за необхідне проаналізувати проблему, яка безпосередньо пов’язана з діяльністю Церкви і є актуальною на сьогоднішній день, – це військове капеланство. Актуальність дослідження підсилюється питаннями, які виникають на практиці та не вирішені в чинному законодавстві, наприклад не визначений статус капелана, права та обов’язки.

Метою даного дослідження є висвітлення окремих проблем статусу капелана на сучасному етапі розвитку законодавства з урахуванням історичного досвіду. Для досягнення поставленої мети були сформульовані такі завдання, які необхідно вирішити:

- дослідити історію капеланства в Україні та зарубіжних країнах;
- розробити пропозиції, спрямованні на вдосконалення цивільного законодавства з метою більш вдалого його застосування у сфері релігійних відносин.

Відродження Української держави та рідної армії на початку ХХ століття дозволили відновити національне військове духовенство. За ініціативою голови Генерального Військового Комітету Симона Петлюри запроваджено службу українських капеланів. При гетьмані Скоропадському українські Збройні Сили збільшилися, а разом збільшилась кількість і українських військових духівників. Українські капелани проводили велику виховну роботу, скріплюючи духовність воїнів [2].

З перших днів заснування окремої національної військової формації – Легіону Українських Січових Стрільців (УСС) – його воїни стали об’єктом піклування Греко-католицької церкви. Перші українські польові духівники – греко-католицькі капелани, або фельдкурати, – появились в австрійській армії невдовзі після “весни народів” 1848 р., коли було впроваджено загальну трирічну військову повинність. Фельдкурати носили військову форму, мали звання капітанів і підпорядковувалися польовому деканові (у званні майора), який був при штабі частини. По службі всі українські капелани підпорядковувалися польовому єпископові австрійської армії (римо-католику), а в обрядових справах – своїм галицьким греко-католицьким єпископам. Слід визнати, що інститут польових духівників з усіх формацій українського війська – Збройних Сил Центральної Ради, гетьманської Української Народної Республіки – існував лише в Галицькій армії. Польовим духівникам у порозумінні з відповідними військовими начальниками дозволено вінчати і стрільців, за винятком неповнолітніх, для яких необхідний був спеціальний дозвіл військового міністерства.

Одним із найбільш відповідальних гуманних обов’язків було ведення обліку полеглих вояків, організація їх поховань і влаштування стрілецьких цвинтарів.

Протягом усієї війни командування Галицької армії, усвідомлюючи виховне значення ритуалів поховання, будівництва пам’ятників на честь героїв, які віддали життя в боях за незалежність Батьківщини, постійно дбало про вшанування полеглих вояків, піклувалось про їхні родини.

Слід зауважити, що таке ставлення було традицією, успадкованою від Леґіону Січових Стрільців. Упродовж Першої світової війни його командування виявляло піклування про дотримання ритуалів поховань, що відбувались за участі польового капелана, стрільців, здебільшого з оркестром. На кожній могилі ставили хрест з таблицями, на місці колективних поховань насипали високі могили-кургани зі стрілецькими березовими хрестами. Упродовж всієї війни не було ні однієї безіменної могили, жоден стрілець не пропав без вісті. “Всі духівники Українського Війська мусять як найсовісніше вести метрики смерті полеглих у бою вояків як галицьких, так і наддніпрянських, а також членів ворожої армії”. 20 квітня 1920 р. рештки інституту польових духівників були остаточно ліквідовані [3].

Нині вкрай необхідно створити українське капеланство на державному рівні. Міністр оборони А. Гриценко підписав директиву про впорядкування задоволення релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України, але це не означає, що інститут військових капеланів узаконили. Зазвичай слово “капелан” тлумачать як “військовий священик”. Але це дуже вузьке значення. Слід зазначити, що термін “капелан” – західного походження. І вживати його для визначення православних священиків – військових духівників – почали лише у ХХ столітті. Отож, звернемося до етимології слова “капелан”, яке походить від латинського слова “каппа” – мантия, плащ. Спочатку цим терміном називали клірика Меронгвінського палацу, в обов’язки якого входило оберігати мантию святого воїна Мартина Турського – покровителя Франції. Це слово застосовували і щодо священика, який обслуговував королівську молильню (капелу). Цим терміном також називали священика, який обслуговував частину великого храму, каплицю [4].

Традиційно капеланами були монахи, які не мали сім’ї і повністю віддавали себе службі на Божій ниві. Вони і жили при війську та за рахунок війська.

Зважаючи на непередбачувані ситуації, що можуть трапитися у війську, для військовослужбовців дуже важлива духовна опіка.

В Україні практика капеланства є дещо іншою. Хоча в нашій державі рух за забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України душпастирською опікою розпочався ще в 1993 р., питання капеланства досі не визнано де-юре.

В ООН вже давно прийнятий закон про те, що у війську обов’язково повинен бути капелан. А якщо цього не буде в Україні, нас будуть сприймати інакше.

Зрештою, кожна держава має свою модель військових душпастирів. У Німеччині, наприклад, капелани не є частиною війська і не залежать від держави, вони є лише духовними наставниками. Лютеранська та Римо-Католицька Церкви (найпоширеніші в цій країні) підписали з урядом спеціальну угоду: у разі необхідності капелани впливають за військом, обирають з-поміж себе одного, який представляє всі конфесії. У США кожен капелан, хоч і повинен закінчити духовну семінарію, проте є офіцером, мусить носити погони, проходити армійську службу, може також робити військову кар’єру чи навіть залучатися до бойового планування та тренувань. Сьогодні є різні моделі капеланської служби та види координації між Церквою та збройними силами держави. Найбільш

поширеною базою для капеланства є постанова уряду держави (так, у 75% країн НАТО та ін.), зазвичай це стаття конституції, державний едикт або військова інструкція. Також існують конкордати, договори, угоди між Церквою та урядом держави. У Польщі й Румунії є законодавча база щодо взаємодії між Церквами і армією, існує урядовий едикт з боку держави, а також є певні церковні інструкції до такої співпраці. Чехія, Словачія і Словенія мають угоди, підписані між Церквою та міністерством оборони, крім того, у Словачії є конкордат між Церквою та урядом, а у Словенії взаємодія координується військовими положеннями про капеланство, у Чехії робота різних конфесій у збройних силах координується міжцерковним комітетом. У Литві та Угорщині капеланство встановлено державним конкордатом з Церквою, а Естонія має щодо цього Національне оборонне положення. Робота капеланів різних конфесій регулюється міжцерковним комітетом.

За організаційною структурою капеланські служби є церковного підпорядкування (єпископальні) і підпорядковані військовому командуванню (так у 54% країн). За першим типом капелани однієї конфесії є підлеглими свого єпископа, який має відповідне військове звання (наприклад, у Польщі військовий католицький єпископ має звання генерал-лейтенанта, а православний військовий єпископ — генерал-майора), а за другим типом капелан є звичайним офіцером, який виконує свої душпастирські функції і підпорядковується командирі військового підрозділу. Також капелани розподіляються на парафіяльних, тобто один священник на парафію і на військову частину, та на прикріплених до військового юніту, такі не поєднують своє капеланське служіння у збройних силах з пастирською практикою на цивільних парафіях. Польща має конфесіональну капеланську структуру, яка підпорядковується як церковному священноначалю, так і армійському командуванню, а капелан прикріплений до військового підрозділу. Румунія має прикріплених капеланів до військових частин, структура цієї служби військова, не єпископальна. Чехія і Словенія мають субординованих військовому командуванню капеланів (їх кількість відповідно 16 і 5 осіб), які об'єднані не за конфесійною ознакою, а у Словаччині капеланська структура має церковне підпорядкування і капелани (їх всього 23) розподіляються за конфесійною ознакою (87% католиків, 9% протестантів і 4% православних). В Угорщині структура подібна словацькій, але капелани мають прикріплення до своїх парафій, а не до військових частин. У прибалтійських країнах капеланські служби субординовані військовому командуванню, капелани прикріплені до підрозділів, тільки в Латвії і Естонії неконфесійна структура капеланату, а в Литві конфесійна — на базі Римсько-католицької церкви.

Оскільки в Польщі капеланська служба субординована оперативному командуванню, то і заробітну платню і фінансове забезпечення капеланської служби здійснюють збройні сили. Польський капелан є офіцером (як правило, це резервіст), він має військову форму без відповідних релігійних ознак. У Румунії 80 капеланів, вони цивільні, але православні священники, які на 98% складають капеланську структуру, прирівняні до офіцерів. На службу вони приходять у церковному одязі, а на полігонах носять камуфляж з відповідною символікою.

Заробітну платню вони отримують від держави (так здійснюється в 65% національних капеланських службах), а кошти на підтримку структури — від збройних сил. У Чехії і Словачії капелани — офіцери-резервісти у військовій уніформі з відповідними ознаками. Платню за свою душпастирську службу капелани в цих країнах отримують від збройних сил, інші кошти теж. У прибалтійських країнах, оскільки капелани субординовані армійському командуванню, це офіцери (хоча в Латвії є також і цивільні капелани), вони усі мають військову уніформу. В Естонії капелан одночасно з уніформною має клерикальний одяг, всього капеланів 19 і забезпечує їх держава. У Латвії платню капеланам (всього їх 8) здійснює державний департамент, а в Литві (16 капеланів) це здійснюють збройні сили, така сама картина з коштами на розвиток капеланської справи [5].

У Росії капелани носять військову форму і мають військові звання.

В Україні власного душпастиря мають хіба що мешканці закритого військового містечка, якщо на його території є своя церква. Переважно ж вояками опікуються звичайні священики. Проте кожна єпархія Греко-Католицької Церкви, на парафії якої є військова частина, призначає капеланів — духовних наставників, які опікуються лише військовими. Військовий священик — дійсно дивне поєднання, адже Церква ніколи не виправдовувала війни. Та й закон у нас не передбачає інституту військового духовенства. Українські Церкви підтримують присутність священиків у війську. Та водночас є проблеми, які потребують вирішення. Висвячуючи військового, скажімо, на диякона, єпископи певною мірою ризикують. Держава теж поки що не має однозначної думки щодо моделі капеланства у нас, тим паче що в Україні існує кілька релігійних конфесій. Як приклад запобігання міжконфесійним конфліктам, слід звернутися до американців, у яких капелан мусить мати ранг військового. Якби у нас працювала така модель, то головнішим був би той священик, який старший за рангом, байдуже, католик він чи православний. Капеланство в США функціонує близько 220 років і є найоптимальнішою моделлю військового душпастиря, на що вказує історія. Військовість душпастирів не спонукає до війни.

Отже, зазначене вище свідчить, що необхідно передбачити в спеціальних нормативних актах можливість участі військовослужбовців у релігійній діяльності, право дотримуватися обрядів та церемоній, закріпити поняття військового капелана, передбачити права та обов'язки. Наприклад, при виконанні миротворчої місії в Югославії українські миротворці виїжджають із священиком, який також працює за контрактом, — військовим капеланом.

Література

1. Фрейд З. Психология бессознательного: Пер. с нем. Л.: Питер, 2007. — С. 28.
2. Лебедович І. Полеві духівники Української Галицької Армії. — Вінніпег, 1963. — С. 31.
3. Лаба В. Українські польові духівники наших днів // о. Лебедович І. Польові духівники Української Галицької Армії. — Вінніпег, 1963. — С. 72-73.
4. Мала енциклопедія етнодержавознавства. — К., 1996. — С. 887.
5. Яценко В. Капеланські структури країн Східної Європи // Віра і честь. — 2005. — 1 квіт. — С. 23.